

HÉCTOR ABAD

DE GEHEIME DROOM VAN HET LAND

DE GEUS

‘Een krachtig en noodzakelijk boek, met
eerlijkheid.’ – Javier Cercas

LEESWIJZER

Héctor Abad, De geheime droom
van het land

OXFAM Novib
AMBASSADEURS VAN HET ZELFDOEN

HÉCTOR ABAD

DE GEHEIME DROOM VAN HET LAND

JAAR VAN UITGAVE	2016
GENRE	Familiekroniek
OORSPRONKELIJKE TITEL	La Oculta
VERTALING	Jos den Bekker
ISBN	978 90 445 3576 1
UITGEVER	De Geus i.s.m. Oxfam Novib
AUTEUR LEESWIJZER	Marlene Lunter

Héctor Abad (1958) is een vooraanstaand Colombiaans schrijver, vertaler en journalist. Van kinds af aan had hij een goede band met zijn vader, die hem met zachte hand opvoedde. Van 1976 tot 1982 studeerde Abad junior filosofie, medicijnen en geneeskunde, maar geen van die drie voltooide hij. Daarna studeerde hij in Italië Moderne talen en literatuur en begon hij met het vertalen van Italiaanse schrijvers in het Spaans. In 1986 keerde hij, intussen getrouwd met een Italiaanse, terug naar Colombia.

Een jaar later vermoordden paramilitairen zijn vader, die arts was, maar zich ook inzette voor de mensenrechten. Abad junior vluchtte terug naar Italië toen ook hij werd bedreigd. In Verona vond hij werk in een schoenenfabriek, maar al snel werd hij docent Spaans.

In 1991 debuteerde hij met een verhalenbundel. Een jaar later vestigde hij zich weer in Colombia, omdat het Italiaans zijn Spaans verdrong en hij zich realiseerde dat hij nooit in zijn tweede taal goed zou kunnen schrijven.

Daarna volgden twee romans die beide werden vertaald. Zijn vierde boek, *Het vergeten dat ons wacht* (2006), gaat niet alleen over de moord op zijn vader, maar ook over zijn eigen gelukkige jeugd te midden van veel vrouwen en over het gewelddadige Colombia. Het boek werd een enorme bestseller in eigen land waar veel mensen hun vader of andere dierbaren verloren hadden aan het geweld. In 2010 verscheen het in het Nederlands.

Abad won verschillende prijzen, zowel op literair als journalistiek gebied, waaronder de Nationale Literatuurprijs van Colombia.

Het verhaal

Antonio Ángel, een Colombiaan die in New York woont, wordt op een avond gebeld door zijn zus Eva: hun moeder Anita is overleden. Hij reist onmiddellijk naar zuidwest-Antioquia waar

hij is geboren. Daar ontmoet hij op La Oculta, het landgoed van de familie, zijn beide oudere zussen: de oudste, Pilar, die Anita heeft afgelegd en zijn jongste zus Eva. Alle drie vertellen daarna afwisselend hun verhaal.

Antonio doet al jarenlang onderzoek naar hun voorvaders. Hij wil de familiegeschiedenis te boek stellen en nalaten aan zijn neven en nichten. Hij is homoseksueel en heeft een relatie met Jon, een Amerikaanse kunstenaar. Antonio betreurt het dat, doordat hij kinderloos is, zijn tak van de Angels zal uitsterven.

In 1786 zette de Spaanse Abraham Santángel voet aan wal in Colombia. Hij zou de stamvader van de Colombiaanse familie Ángel worden. Zijn kleinzoon Ismael trok in 1861 met zijn zwangere vrouw Raquel naar de onherbergzame zuidwesthoek van Antioquia. Het land was van de families Echeverri en Santamaría en zij ronselden jonge gezinnen om het gebied te ontginnen in ruil voor een kavel land. Ze hadden een idealistische instelling: iedereen was gelijk, er waren bazen noch knechten en iedereen werkte even hard. Jongens en meisjes mochten naar school. Er kwam een pater. Dierengevechten, met het bijbehorende gokken, waren verboden. Alcohol mocht maar minimaal worden gebruikt. Drie prostituees werden getolereerd.

Ruim driehonderd kolonisten stichtten het dorp Jericó. In 1886 telde het al tienduizend inwoners.

Ismaels zoon Isaias vond tijdens het ontbossen van een helling een mooi stuk verborgen grond. Hij kocht het en dat was het begin van het landgoed La Oculta.

Opa Josúe, de kleinzoon van Isaias vluchtte met zijn gezin in 1936 voor de economische crisis uit naar Sevilla in het zuiden van Colombia. Alle bezittingen in Antioquia moest hij verkopen, alleen het huis kon hij voor de familie behouden. In de jaren vijftig werd het land steeds onveiliger. Liberalen zoals opa Josúe werden vermoord. Hij ging terug naar Antioquia en vestigde zich in het betrekkelijk veilige Medellín. Toen zijn moeder overleed erfde hij La Oculta.

Eva vertelt hoe ze vijftien jaar geleden alleen op La Oculta was en op de vlucht sloeg omdat een moordzuchtige bende, De Musici, koste wat koste het landgoed wilde bemachtigen. Ze ontsnapte door het meer dat voor het huis ligt over te zwemmen. Via angstige omzwervingen, waarbij ze een gebroken stuitje opliep, bereikte ze Medellín waar haar moeder Anita woonde. Sindsdien leeft ze op pijnstillers en slaapmiddelen en wil ze het liefst van La Oculta af.

De Musici hadden brand gesticht in het huis en Pilar en Anita bouwden een jaar later het huis met verzekeringsgeld weer op. Eva bezocht het pas weer toen de omgeving veilig was en Anita er met de hele familie jaarlijks kerst wilde vieren.

Pilar hemelt haar man Alberto op en vertelt hoe ze hem leerde kennen en hoe ze beiden als maagd het huwelijk in gingen. Vijf kinderen kwamen er, allemaal met de keizersnede. Daarna liet ze zich, met toestemming van de kerk, steriliseren, omdat ze een volgende zwangerschap volgens de huisarts niet zou overleven.

Toen haar oudste zoon Lucas zeventien was, werd hij ontvoerd door guerrilla's. Ze eisten een miljoen losgeld, zogenaamde 'revolutionaire belasting'. Negen maanden hielden ze hem gevangen, terwijl de hele familie het geld bij elkaar probeerden te sprokkelen. De guerrilla's namen uiteindelijk genoeg met 430.000 peso¹. Lucas was de lievelingskleinzoon van opa Cobo en tijdens Lucas' afwezigheid ging hij aan de drank, kreeg een alvleesklierontsteking en overleed. Ook Alberto liep een grote klap op door de ontvoering.

Een jaar of drie geleden kwam tante Ester, de zus van Pilars vader, naar La Oculta om te sterven. Pilar verzorgde haar en hoorde uit haar mond een familiegeheim: opa Josué had zijn vrouw Miriam en hun eerste dochter Ester met syfilis besmet. Het kind overleed, Josué en Miriam genazen dankzij een vreselijke gifkuur. Miriam trok zich daarna een poos terug bij haar familie en ontmoette daar de man weer met wie ze eigenlijk had willen trouwen. Na haar terugkeer bij Josué werd Pilars vader Cobo geboren. Tante Ester betwijfelde of Josué de vader was.

Antonio kan niet meer bijdragen aan het onderhoud van La Oculta, omdat Jon, die veel voor hem bekostigde, niet meer wil bijspringen. Eva wil niet meer betalen. Pilar en Alberto raken steeds verder in de schulden en ze zijn uiteindelijk gedwongen om het landgoed aan een projectontwikkelaar te verkopen. Die deelt het land op in percelen en zet er protserige villa's neer. Het meer wordt gedempt en verandert in een moeras. Pilar behoudt het huis met uitzicht op de moderne wijk en de nieuwe asfaltwegen. Ze is er depressief van, maar zit al vol plannen om het leven zo aangenaam mogelijk te maken.

Personages

Antonio Ángel, achter in de veertig als het verhaal begint, roepnaam Tonio, is een nakomertje. Hij heeft zwart krulhaar en pikzwarte ogen en als kind was hij tamelijk meisjesachtig. Hij wilde niet in het meer zwemmen omdat verdronkenen hem van de bodem toeriepen. Paardrijden leerde hij van Eva die veel geduld met zijn angsten had. Hij hield niet van ruwe spelletjes en was voorzichtig met zijn handen omdat hij graag en met talent viool speelde. Leeftijdgenootjes vonden hem raar en noemden hem 'flikker'.

Lang worstelde hij met zijn homoseksuele geaardheid en probeerde hij heterofiel te worden. Om aan het homofobe Colombia te ontkomen, vestigde hij zich dertig jaar geleden in New York. Uiteindelijk heeft hij dankzij therapie zijn geaardheid geaccepteerd en leidt hij een gelukkig leven aan Jons zijde. Hij vindt het moeilijk dat hij geen kinderen heeft en hij zijn naam niet door zal geven. Daarom stort hij zich op de familiegeschiedenis zodat hij toch iets na kan laten. Volgens Pilar gelooft hij alles wat hij erover leest en verzint hij de rest erbij.

Hij mist zijn geboortegrond enorm en houdt via skype wekelijks contact met zijn moeder. In veilige tijden bezoekt hij La Oculta regelmatig. Zijn inkomen als violist en vioolleraar is niet zo hoog en veel ervan gaat naar het onderhoud van het landgoed. Voor een groot deel teert hij op Jons zak. Antonio droomt ervan om zich ooit weer op La Oculta te vestigen. Hij heeft zijn geloof verloren en zegt dat geloven zich aan de mode aanpassen.

Pilar is de oudste zus van Antonio (ongeveer 57). Als kind was ze jaloers op de mooie en intelligente Eva. Ze is erg vroom, kent geen schaamte, is nergens bang voor en heel doortastend. Ze neemt geen blad voor de mond. Met veel liefde legt ze al sinds ze twintig was overleden geliefden en familieleden af.

Ze ging al een poosje met Alberto toen ze het tijd vond om te trouwen. Dat was een mooi excuus voor haar om de middelbare school niet af te maken. Als maagd ging ze het huwelijk in. Intussen is ze al veertig jaar getrouwd met Alberto en is ze nog steeds dol op hem. Ze is op en top huisvrouw.

Ze heeft haar vader beloofd La Oculta niet te verkopen. Om het te kunnen blijven bekostigen, heeft ze haar woning in Medellín verhuurd en woont ze er nu met Alberto. Dag in dag uit is ze bezig met huishoudelijke taken, met de tuin en met het doen van allerlei klusjes. Haar broer en zus leiden een veel vrijer leven, maar Pilar veroordeelt dat niet. Haar blijmoedigheid en gevoel voor humor heeft ze door alle gebeurtenissen verloren. Ze is alleen nog bezig met overleven en met het huis behouden.

Eva is de jongste zus van Antonio (ongeveer 55). Ze is een aantrekkelijke vrouw, erg intelligent en ze wilde het liefst danseres worden of psychologie studeren. Maar haar ouders vonden dat ze haar vakantiewerk als boekhoudster van haar moeders bakkerij moest voortzetten. Ze schikte zich gewillig, ging financiële studies doen en bleef de boekhouding doen. Ze is een feministe. Ze laat zich niets zeggen door mannen en heeft veel relaties in haar leven gehad. Drie keer was

¹ Een miljoen peso is nu ongeveer 300.000 euro

ze getrouwd. Haar eerste man werd later president van een corrupte regering. Ze werd aangetrokken door zijn machtswellust. Ze heeft één zoon van haar tweede man, maar Benjamin is pas na de derde scheiding geboren. Eva had haar zinnen op een kind gezet en vond haar tweede man de beste kandidaat voor het vaderschap.

De vier jaar durende relatie met de veel oudere weduwnaar Caicedo noemt ze haar belangrijkste relatie. Hij bracht haar veel op het gebied van kunst en literatuur. Ze beëindigde de relatie vooral door de druk van haar omgeving, die niet begreep wat ze in de oude weduwnaar in zijn rolstoel zag, maar ook het feit dat hij zo rechts was, stootte haar af. Aan het einde van de roman heeft ze een relatie met een veel jongere vrouw.

Ze verafschuwt het platteland, maar kan ook niet tegen de drukte van de stad. Ze is niet gelovig en wil La Oculta het liefst verkopen na haar traumatische ervaring.

Jacobo Ángel (roepnaam Cobo) is hun vader. Hij is in 1994 gestorven. Bij leven was hij arts. Hij las graag, maakte aantekeningen in zijn boeken en gaf de liefde voor de literatuur aan Eva door.

Hij was een voorstander van de landhervorming, die er overigens nooit kwam, maar wat knallende ruzies met zijn vader opleverde. Josué betoogde dat hij en zijn voorvaderen met hard werken hun land hadden verkregen en dat ze geen enkele arbeider ooit te weinig hadden betaald. Door zijn linkse sympathieën raakt Cobo zijn docentschap aan de universiteit kwijt. Later, als Lucas wordt ontvoerd, krijgt hij spijt van die sympathieën.

Anita, Ana, is de moeder. Ze sterft aan het begin van het verhaal, 89 jaar oud. Ze was nog erg bij de pinken en ze hield de financiën van haar zoon bij. Als jonge vrouw begon ze een bakkerij en was daar heel succesvol in. Haar man heeft La Oculta aan de kinderen nagelaten en zij staat ze financieel bij om het landgoed te behouden. Ze houdt de familie bij elkaar en viert met hen op een gulle manier kerst op het landgoed. Ze is zacht maar doortastend en altijd opgewekt.

Alberto de Gil is al veertig jaar Pilars echtgenoot. Hij is een gelovige man die positief in het leven staat. Na de ontvoering van zoon Lucas trekt hij zich vaak terug.

Jon Vacuo de zwarte partner van Antonio is kunstenaar. Jon Pasco is zijn artiestennaam. Hij komt uit een streng gelovige evangelische familie die homoseksualiteit afwijst. Hij is groot en atletisch gebouwd. Hij heeft veel succes met zijn installaties, gerecycled vuilnis, maar noemt het zelf

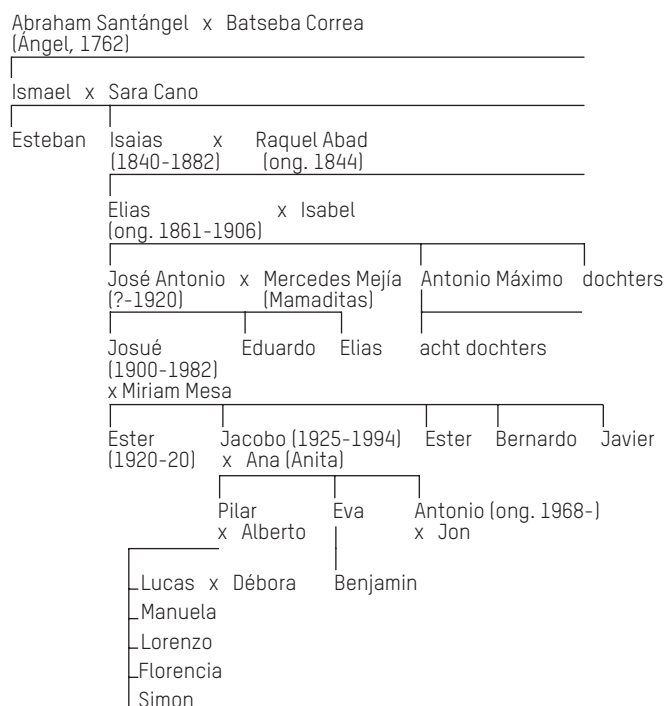
een grote leugen. Hij wil genoeg geld verdienen om te gaan rentenieren.

Hij was een activist voor homorechten en stond erop om met Antonio te trouwen.

Hij is erg gul voor Antonio en zijn familie. Hij ondersteunt ze om La Oculta te kunnen behouden en hij geeft een groot bedrag als Lucas ontvoerd is. Uiteindelijk bekend hij aan Antonio dat hij nooit in Colombia wil gaan wonen en hij stopt met het geven van geld. Als Antonio zijn droom niet opgeeft, is de relatie wat Jon betreft over.

Abraham Santángel (1762) is de eerste voorvader van het geslacht Ángel. Hij kwam in 1786 vanuit Spanje naar Colombia. Zijn kleinzoon Isaias (1840) trok in 1861 naar de onherbergzame zuidwesthoek van Antioquia. Hij kocht het eerste lapje grond dat uit zou groeien tot het landgoed La Oculta.

Het geslacht Ángel

Thema

De geheime droom van het land laat zien hoe een paradijs ontstaat en hoe het weer verloren gaat. Kolonisten, onder wie Isaias Ángel, trekken in 1861 naar de wildernis in het zuidwesten van Antioquia. Door keihard te werken bouwen hij en zijn nageslacht het rijke landgoed La Oculta op, met een veestapel, koffieplantages, landerijen en een meer. Door

de economische crisis van de jaren dertig van de twintigste eeuw gaat er veel grond verloren. Josúe, de achterkleinzoon van Isaías, moet wat ervan over is delen met zijn twee broers. Het La Oculta wat in het bezit komt van Pilar, Eva en Antonio, de kleinkinderen van Josúe, is vele malen kleiner dan het ooit was. Met hand en tand moeten ze het verdedigen tegen guerrilla's, paramilitairen en andere gewelddadige groeperingen die de landeigenaren naar het leven staan en hun hun bezittingen betwisten. Als deze aanvallen afgeslagen zijn, krijgt de familie steeds meer moeite het landgoed te bekostigen. Uiteindelijk zit er niets anders op dan het te verkopen aan projectontwikkelaars die de landelijke streek verwoesten met parken vol protserige woningen voor welgestelde stedelingen.

Motieven

> Familiegeheim

Een ironische toets is het feit dat Jacobo, de vader van Pilar, Eva en Antonio, misschien een buitenechtelijk kind is en hij, als dat klopt, helemaal geen recht zou hebben op het paradijs van La Oculta. Pilar hoort dit familiegeheim van tante Ester die het niet het graf mee in wil nemen. Pilar praat er met niemand over.

> Homoseksualiteit

Antonio heeft als vijftienjarige zijn eerste homoseksuele ervaring met Sergio, een even oud vriendje. Beiden genieten er uitbundig van, maar Sergio wil het daarna het liefst vergeten. Ook Antonio worstelt met zijn geaardheid. Zijn vader heeft het er moeilijk mee en de Colombiaanse omgeving wijst homoseksualiteit af. Antonio gaat op retraite en doet zijn best om heteroseksueel te worden. Zonder succes.

In Amerika gaat hij een vaste relatie met Jon aan. In het begin genieten beiden van veel avontuurtjes buiten de deur. Het is een wonder dat ze het aidstijdperk ongeschonden doorkomen. Vanaf 1993 worden ze rustiger en zijn ze trouw aan elkaar.

Aan het einde van de roman vindt Eva, die veel heteroseksuele relaties achter de rug heeft en daar van heeft genoten, rust bij Susana, een veel jongere vrouw.

> Misdaad en geweld

Colombia is een land met een gewelddadige geschiedenis. Pilar en Eva krijgen te maken met de guerrilla's en met misdadige bendes. Eva wordt bijna vermoord, Pilars zoon Lucas wordt ontvoerd.

> De dood

Antonio vindt van alle voorvaderen de overlijdensaktes waarop

ook is vastgelegd hoe ze stierven. Zijn moeder Ana sterft aan het begin van het verhaal, zijn vader is al twintig jaar geleden gestorven. Dochter Pilar legt de familiedoden af. Antonio vindt dat je met respect met de doden om moet gaan.

> De familielijn intact houden door voor nageslacht te zorgen.

Nageslacht is al belangrijk vanaf de tijd van Isaías. Alleen kolonisten die voor veel nageslacht zouden kunnen zorgen, mochten mee naar Antioquia. Er waren immers veel werkhanden nodig.

La Oculta werd van generatie op generatie doorgegeven, dat wil zeggen, aan de oudste zoon of aan alle zonen. Met de generatie van Pilar gaat het ook naar de dochters.

Antonio is geobsedeerd door het feit dat met hem, zonder nageslacht, zijn tak van de familie Ángel uit zal sterven. Hij is onwetend van het feit dat zijn vader misschien helemaal geen Ángel is. Hij en zijn zussen zouden dan niet die naam hebben gedragen, noch zouden ze La Oculta hebben geërfd.

> Het geloof

De familie is van oudsher katholiek, maar velen van de jongere generaties hebben het geloof losgelaten. De voorvader had joodse wortels, maar dit is verborgen door latere generaties. De man uit wie Cobo misschien is geboren, was een Turkse Palestijn, een moslim.

Symboliek

De familie Ángel staat symbool voor veel families in Colombia. Antonio voelt zich gedwongen het land te verlaten, maar kan het niet loslaten en richt zich daarom op de geschiedenis van de streek. Pilar interesseert zich niet voor het verleden, maar ze probeert de toekomst vol veranderingen tegen te houden. Ze houdt zich bezig met het heden: het huis en de tuin. Eva richt zich op de toekomst. Zij leidt een modern leven.

Structuur, tijd en plaats

De roman telt iets meer dan 400 bladzijdes en is opgebouwd uit vijftig hoofdstukken die de titel van de hoofdpersonages dragen: Antonio, Pilar of Eva. Antonio neemt 21 hoofdstukken voor zijn rekening, Eva 17 en Pilar 12. Bijna de helft van het aantal pagina's is voor Antonio, ongeveer 180. En hoewel Eva meer hoofdstukken krijgt toebedeeld dan Pilar, bestrijkt hun beider verhaal ongeveer evenveel bladzijdes: ongeveer 115 voor Eva en ongeveer 105 voor Pilar.

Antonio is het eerste aan het woord, Pilar het laatste. Antonio's langste hoofdstuk, 24,5 bladzijden, gaat over

hemzelf. Eva's beginhoofdstuk is het langst. Daarin begint ze te vertellen over haar trauma. Bij Pilar is het laatste hoofdstuk het langst, 18,5 bladzijden. Ze vertelt over hoe het afloopt met het landgoed.

Antonio verhaalt voornamelijk over de geschiedenis van zijn voorvaders. Dat wisselt hij af met zijn eigen geschiedenis en zijn gedachten over het landgoed, zijn zussen en zijn ouders. Eva vertelt over haar trauma en haar relaties, Pilar over haar huwelijk en haar leven op La Oculta.

De roman speelt zich voornamelijk af in de zuidwest hoek van Antioquia in het noordwesten van Colombia op het landgoed La Oculta, in de buurt van de kleine stad Jericó en de grote stad Medellín.

Het vroegste jaartal dat Antonio noemt in zijn geschiedschrijving is 1786, toen zette de eerste voorvader voet aan wal in Colombia. Met sprongen gaat Antonio door de geschiedenis heen. De huidige verhaallijn speelt zich in deze tijd af.

Verteller en perspectief

De geheime droom van het land heeft drie vertellers: Pilar, Eva en Antonio. Het zijn alle drie ikvertellers en het perspectief ligt uiteraard bij hen. Ze opereren afwisselend als belevende² en als vertellende ikverteller³.

Schrijfstijl

Alle drie de vertellers vertellen hun verhaal in een soort spreektaal met veel lange zinnen. Veel gebeurtenissen worden keer op keer herhaald als een soort bezwering. Actie, dialogen, beschrijvingen en overpeinzingen wisselen elkaar af. Er is veel aandacht voor de ruige natuur en voor het huis. Daarnaast maakt Abad gebruik van de volgende stijlmiddelen:

- Metaforen⁴. Antonio beschrijft hoe kinderen en kleinkinderen als 'planeten om een warme, weldadige zon met een onweerstaanbare aantrekkingskracht' [=Anita] (p.13) draaien.
- Parallellisme⁵: 'Ik weet niet waarom, maar ik denk [...]. Ik weet niet waarom, maar ik heb de indruk dat mensen [...]' (p.21).
- Vergelijkingen⁶. Eva noemt als ze op de vlucht is het water van het meer 'een stroperige barrière' (p.71).

² Een verzachtende uitdrukking of term.

³ De schrijver of spreker maakt een ernstige opmerking met de bedoeling ergens mild mee te spotten.

⁴ Gelijk zinsverloop.

⁵ Een begrip of voorwerp wordt als een persoon voorgesteld.

⁶ Een alwetende verteller die boven het verhaal staat. Hij kan alles overzien, zich in elk personage verplaatsen, vooruitwijzingen doen en de lezer rechtstreeks aanspreken.

Titel en motto's

In het Spaans draagt de roman de naam van het landgoed van de familie. *La Oculta* is te vertalen als 'de verborgene' en verwijst ernaar dat het landgoed verborgen ligt. Het kan ook verwijzen naar het familiegeheim.

De Nederlandse titel refereert aan het land waarop het huis ligt, dat een geheime droom zou hebben of de dromen die de familieleden over het land hebben. Pilar en Antonio willen het landgoed koste wat kost in de familie houden. Eva wil er het liefst vanaf.

Er zijn drie motto's. Het eerste komt uit de bijbel, uit het boek Leviticus, 25:34:

*De weidegrond, die tot hun steden behoort,
mag niet worden verkocht, want die vormt voor hen
een onvervreemdbaar bezit.*

De voorvaders verwerven steeds meer grond rondom het huis en in de loop van de tijd raakt de familie weer grond kwijt. Het lange motto van de Zuid-Afrikaanse schrijver J.M.Coetzee verwijst naar de stilte en de stilstand op het platteland en de wens om de stilte door te geven aan het nageslacht.

Het derde motto is van de Cubaanse dichteres Dulce María Loynaz (1902-1997):

*En ik werd uiteindelijk verkocht,
want ik was zo veel waard op zijn balans
dat ik niets meer waard was in zijn genegenheid...*

Dit motto wijst vooruit naar hoe het afloopt met *La Oculta*.

Voor in de roman staat de volgende opdracht:

*Aan Mauricio, Mario en Gonzalo:
de broers die ik nooit hebt gehad.*

Discussiepunten

- Hoe denk je over de mening van Anita dat oude mensen gezelschap moeten kopen (p.23)?
- Jon en Antonio zijn het erover eens dat de hedendaagse kunst aan 'verstandsverbijstering' leidt, en 'één grote leugen' (p.160) is. In hoeverre ben je het daarmee eens? En hoe denk je erover dat Jon eraan meedoet om geld te verdienen?
- Antonio leeft in het verleden, Eva in de toekomst en Pilar in het heden. Wie van hen is volgens jou het beste af en waarom?
- Pilar vindt dat het leven haar de rol van dappere held heeft opgelegd (p.190). In hoeverre geloof je hierin?
- In welk(e) opzicht(en) zou je Antonio als 'de verloren zoon' (p.132) kunnen beschouwen?
- Welke rol speelt het meer in het leven van de Ángels?
- Pilar noemt zichzelf erg gelovig, maar heeft zo haar twijfels (p.234). Hoe denk je over haar houding?
- Antonio noemt woorden 'iets duurzamer dan het vlees en de ademtucht' (p.241). In hoeverre ben je het met hem eens?
- Pilar vertelt het familiegeheim niet aan Eva en Antonio. Waarom verzwijgt ze het, denk je?
- Welke invloed heeft het geheim op haar?
- Hoe zouden Eva en Antonio reageren als ze het wisten? Wat zou het voor ze betekenen?
- Als Jacobo inderdaad een buitenechtelijk kind is, heeft hij dan volgens jou wel of geen recht op La Oculta?
- Hoe zou je de gemoedstoestand van Pilar, Eva en Antonio aan het einde van de roman omschrijven?
- Hoe denk je dat het met alle drie verder gaat?
- Wat heeft de roman je over Colombia geleerd en hoe kijk je nu tegen het land aan?
- Hoe denk je over de volgende beweringen:
 - Zo dient literatuur te zijn: vol actie en zonder clichés en sentimenteel gedoe (p.58).
 - Alle bezit is diefstal (p.322).
 - Niemand zou zich moeten beroemen op wat hij heeft en zich evenmin hoeven te schamen voor wat hij niet heeft (p.343).